

Palestina
Una història essencial

Primera edició: març de 2020

© Del text original: Jorge Ramos Tolosa, 2020
© D'aquesta edició: Sembra Llibres, Coop. V., 2020
C/Real de Gandia, 3, baix esq.
46020 València
sembra@sembrallibres.com
www.sembrallibres.com

som cooperativa

Edició: Mercè Pérez i Xavi Sarrià
Disseny de la col·lecció: Setanta | www.setanta.es
Correcció: Pere Joan Buforn
Maquetació: Setanta

Aquest llibre s'ha imprès a Bookprint
amb paper ecològic, offset cru de 80 grams i ha estat
compaginat amb cos 10,5 de la tipografia Mercury.

ISBN: 978-84-16698-42-4
DL: V-255-2020

Jorge Ramos Tolosa

Palestina

Una història essencial

SEMBRA
LLIBRES

*«La causa palestina no és només la causa del poble
palestí, sinó la causa de cada revolucionari/a,
estiga on estiga, per ser la causa de les masses
explotades i oprimides del nostre temps»*

Ghassan Kanafani,

escriptor i militant palestí del Front Popular per a l'Alliberament
de Palestina assassinat pel Mossad el 1972

1. L'últim període de la Palestina otomana i l'inici de la colonització sionista (1882-1917)

1.1. Introducció molt breu a les últimes dècades de la Palestina otomana

A finals del segle XIX, Palestina formava part del Sultanat Otomà. Tot i que generalment s'ha denominat Imperi Otomà, aquesta última fórmula pot considerar-se poc rigorosa i eurocèntrica, ja que la màxima autoritat otomana era un sultà, no un emperador o emperadora ni un rei o reina. Creat l'any 1299, sempre va estar governat per la dinastia osmanlí i des del 1453 va tindre com a capital la ciutat de Constantinoble, després anomenada Istanbul. L'islam i el turc otomà eren la religió i l'idioma oficial, respectivament, però el caràcter de la població era multiètnic, multilingüe i multireligiós. Durant el segle XIX, el Sultanat va entrar en una etapa de decadència final: va patir la derrota en diversos enfrontaments bèl·lics i va perdre territoris com Algèria, Bulgària, Egipte, Grècia, Romania o Tunísia, entre d'altres. En aquells anys, Palestina no constituïa una estructura política diferenciada i estava dividida en tres províncies. Durant l'últim període del Sultanat, tot aquest territori es coneixia amb el nom de Síria meridional, de Terra Santa o, de forma cada vegada més habitual, de «Filistin»/«Falastin» (Palestina), una denominació utilitzada des d'època romana antiga.

A Palestina, pràcticament la totalitat de la població era àrab, segons el criteri identitari lingüístic-cultural. Entre els anys 1850 i 1880, vivien a Palestina al voltant de mig milió de persones, un territori de quasi 27.000 quilòmetres qua-

drats, un poc més que l'extensió del País Valencià. Aproximadament, un 3% de la població era de religió jueva, un 11% cristiana i entorn d'un 86% musulmana, la immensa majoria sunnita (la branca majoritària de l'islam). També existien minories druses i de musulmans xiïtes. El territori es caracteritzava per la pluralitat i la tolerància en l'esfera religiosa. No hi havia problemes d'accés als llocs sants de les tres religions monoteïstes. De fet, Palestina no va viure l'onada judeòfoba que va desencadenar-se en alguns llocs d'Europa a finals del segle XIX. La població era bàsicament rural, tenia una autonomia rellevant respecte al poder estatal otomà i estava organitzada entorn de la família i el clan (*hamula*).

Malgrat el sistema patriarcal dominant, en els àmbits rurals nombroses dones palestines no només treballaven a casa i en les cures familiars, sinó també en tasques agrícoles, comercials o educatives. Generalment, amb distintes excepcions, als pobles i barris populars de les ciutats, les dones musulmanes no van portar vel fins que aquests llocs van començar a ser visitats recurrentment per estrangers o fins que els colons sionistes van començar a ser nombrosos. En les classes altes el fenomen va ser freqüentment el contrari; encara que el vel era la norma entre les dones musulmanes, mentre avançava el final del segle XIX les excepcions van començar a ser cada vegada més habituals. Sovint, la vida quotidiana de moltes dones palestines depenia més de la seua classe social o de l'àmbit en el qual vivien que de la seua pertinença a una religió o a una altra.

Conforme avançava la segona meitat del segle XIX, Palestina cada vegada s'inseria més en els circuits comercials transnacionals i aconseguia una notable interacció econòmica amb l'estranger. En aquell període va augmentar significativament l'exportació de productes com cereals, sèsam, oli d'oliva, tabac, cotó i algunes manufactures. Però va ser especialment la de cítrics, i més específicament la de les taronges de la zona de Jaffa, la que més es va expandir. També hi havia altres centres industrials i econòmics

significatius: la manufactura de fusta d'olivera de Betlem, la indústria tèxtil de Gaza i de vidre d'Al-Khalil-Hebron, el nucli ferroviari, industrial i portuari de Haifa, tot allò relacionat amb el món de la cultura i la comunicació a Jaffa o les indústries de marbre i sabó de Nablus.

En aquest context, les noves xarxes de comunicació i transport van ser fonamentals. Des de les dècades de 1860 i 1870 es va començar a comptar amb companyies que cobrien tant el servei postal com rutes navals regulars que unien Palestina amb Europa. L'any 1868 es va inaugurar la primera carretera entre Jaffa i Al-Quds-Jerusalem. Vint-i-quatre anys més tard va començar a funcionar la línia de ferrocarril entre aquestes dues mateixes ciutats, mentre que durant la primera dècada del segle xx va arribar també a altres ciutats. A Jaffa, la via del tren s'endinsava en la mar diverses desenes de metres per a connectar millor el transport marítim amb el ferroviari. Al contrari del que va començar a difondre el moviment colonial sionista, Palestina no era una terra buida, ni una terra verge, ni «una terra sense poble per a un poble sense terra».

1.2. L'arribada de la colonització sionista

Però, què és aquest fenomen i d'on sorgeix? El moviment sionista va ser creat per una minoria de persones jueves de l'Europa del segle XIX i va reproduir molts dels seus esquemes sociopolítics hegemònics. Entre aquests, l'efervescència nacionalista i una de les idees més freqüents, la qual considerava que les societats europees funcionaven com a organismes vius homogenis i que comunitats com les jueves eren un cos estrany que no podia integrar-se al seu si. En aquest context racista, d'auge de l'imperialisme europeu i judeòfob, Theodor Herzl, el pare del moviment sionista, va considerar que les persones jueves no només tenien en comú una religió, sinó que conformaven una nació perseguida a Europa. Segons la seua opinió, el «problema

jueu» no era religiós, sinó nacional. I com a poble diferenciats i oprimits, mereixien i necessitaven una pàtria pròpia.

Però, el sionisme era un nacionalisme «sense territori» i, per tant, va haver d'adoptar la via del colonialisme d'assentament fora del continent europeu. Durant els primers anys, es van plantejar diversos territoris per a establir la nova «pàtria jueva», la qual havia d'estar conformada homogèniament o almenys majoritàriament pel «poble jueu»: Xipre, Kènia, Madagascar, la Patagònia... Finalment, el lloc triat va ser Palestina. Per què? Primer, perquè a potències imperialistes com el Regne Unit els interessava que persones europees colonitzaren aquesta terra. Segon, perquè existien i existeixen profecies cristianes evangèliques que consideraven que Crist tornaria si el major nombre possible de persones jueves vivia a aquest territori. I per acabar, pels vincles històric-religiosos amb la religió jueva.

Els sionistes, majoritàriament no religiosos i amb líders molt importants que s'autodefinien com a socialistes, consideraven la seua causa com una lluita d'alliberament d'un poble oprimit. Un «poble sense terra» que «tornava» a la seua «pàtria ancestral» després de quasi dos mil anys d'exili. Aquest territori, Palestina, va començar a ser presentat i representat al món com una «terra sense poble», abandonada i erma, on habitaven exigües tribus de bàrbars o salvatges en el marc d'un poder otomà decadent. Aquesta terra havia de convertir-se en el refugi nacional que, segons la interpretació política sionista, les persones jueves necessitaven.

Aquesta imatge de Palestina era falsa. Era una terra viva i multireligiosa habitada per mig milió de persones àrabs. Per tant, la qüestió clau per al sionisme seguia sent complexa: com aconseguiren que un territori amb un 97% aproximadament de població no jueva es convertira en una pàtria homogènia o majoritàriament jueva? Encara que res estava predeterminat, la història mai no és lineal i sempre està subjecta a variables obertes, però és obvi que difícilment es podia aconseguir aquest objectiu del moviment sionista

sense l'expulsió i la segregació de la major part de la població no jueva.

Encara que en els primers anys de la colonització sionista un nombre considerable de persones nadiues de Palestina no es van oposar a l'arribada de colons europeus, i fins i tot l'hospitalitat tradicional els va fer rebre'ls amb els braços oberts, prompte la colonització sionista va començar a generar una creixent i majoritària hostilitat entre la població autòctona palestina. Entre altres elements, el seu projecte colonial va restringir la posada en cultiu de noves terres que es buscaven pel creixement demogràfic palestí i va obstaculitzar l'expansió agrícola i comercial. A partir de la segona onada colonitzadora (entre el 1904 i el 1914), la nova societat colonial sionista a Palestina estaria cada vegada més basada en el model de colonialisme de colons d'assentament pur. Això significava un desenvolupament separat, és a dir, que el sionisme exclouïa del treball agrícola i del mercat laboral persones que no foren jueves. D'aquesta manera, una de les vies per aconseguir l'objectiu últim del sionisme, la segregació o separació («apartheid» en afrikaans, la llengua dels colons bòers sud-africans) de la societat colonitzadora respecte a la majoria nadiua, va començar a desenvolupar-se durant els últims anys de la Palestina otomana. Aquesta expansió anava de la mà de la consolidació de la premissa que Palestina havia de ser «tan jueva com anglesa era Anglaterra», com afirmaria en 1919 Jaim Weizmann, el químic britànic sionista que trenta anys més tard es convertiria en el primer president de l'Estat d'Israel.

1.3. L'inici de les resistències palestines

La resistència palestina no va tardar en organitzar-se. Des de la mateixa dècada de 1880, la població nadiua va posar en marxa diverses formes de protesta i resistència davant la colonització sionista, la qual van comptar amb dones palestines. L'any 1884, un grup de persones llauradores palestines

(*fellahin*, en àrab), en el qual s'inclouïen dones, va protestar contra una colònia sionista de recent creació pròxima a la localitat palestina d'Àfula. Dos anys després, diversos *fellahin* que havien estat expulsats de les terres que cultivaven, van atacar colons a Al-Khdirah i Petah Tikva. El juny del 1891, notables palestins d'Al-Quds-Jerusalem van realitzar una petició a les autoritats otomanes perquè s'aturara la colonització sionista. Quatre anys més tard, el periòdic egipci *Abu al-Hul* es va fer ressò del malestar de xicotets comerciants i artesans palestins, els quals no podien competir amb els mitjans tècnics dels colons arribats d'Europa. L'editor de la publicació i autor de l'article, Najib al-Haj, va acusar els sionistes de privar a la població palestina dels seus mitjans de vida. Una denúncia similar es va poder llegir en els diaris *Al-Muqtasaf* i *Al-Manar* després del Primer Congrés Sionista de Basilea (1897). Aquell mateix any naixia un comitè encapçalat pel muftí d'Al-Quds-Jerusalem, Muhammad Taher al-Husseini, que tenia com a objectiu revisar les transferències de propietat a la colonització sionista.

Amb l'arribada del segle xx, les protestes contra el sionisme es van intensificar. Especialment, les queixes dirigides a les autoritats otomanes i les manifestacions. En alguns casos, hi va haver persones ferides i mortes. El 1910 es va realitzar una de les primeres grans crides al boicot contra els béns i comerços de la comunitat colonitzadora. Des d'un any abans, la qüestió sionista-palestina va començar a aparèixer sistemàticament en les sessions del parlament otomà. L'any 1911, diversos parlamentaris àrabs van denunciar que l'objectiu del sionisme era crear un Estat anomenat «jueu» a Palestina i van tractar que s'aprovara una llei contra la colonització sionista.

L'organització associativa palestina contemporània va arribar prompte i va caracteritzar-se per la diversitat. Algunes de les primeres organitzacions socials des de l'inici de la colonització sionista van estar conformades només per dones palestines, com les reunides per primera vegada el

1903 a Acre, en concret la Societat Ortodoxa d'Ajuda, i el 1910 a Jaffa. També és rellevant que, en el lustre anterior a l'inici de la Primera Guerra Mundial, quasi una vintena de publicacions periòdiques crítiques amb el sionisme van veure la llum a Palestina, que en aquells dies tenia una població d'unes 600.000 persones. Totes aquestes publicacions van estar precedides pel setmanari *Al-Karmil*, que va aparèixer a Haifa el 1908 amb un propòsit declarat: «Oposar-se a la colonització sionista».

Entre els periòdics palestins més importants d'aquest període es trobava *Filastin*, el qual va publicar-se per primera vegada a Jaffa l'any 1911 i també treballava contra el moviment sionista. El gener del 1913, per exemple, es va poder llegir en *Filastin* aquesta advertència: «Els sionistes s'apoderaran del nostre país poble per poble, ciutat per ciutat». En un editorial de maig del 1914, el periòdic va apel·lar el poble palestí com a subjecte polític i va avisar sobre el perill que suposava el sionisme per a la «nació palestina». *Filastin* va exercir un paper important en la conformació de la identitat nacional palestina i va continuar publicant-se a Jaffa fins la primavera de 1948, quan les tropes sionistes van entrar i van desallotjar la major part de la població palestina de la ciutat.

1.4. L'expansió del moviment sionista

A principis del segle xx, el moviment sionista portava en marxa quatre grans processos. En primer lloc, la construcció d'una identitat nacional jueva, és a dir, la «invenció del poble jueu» –com va escriure l'historiador israelià Shlomo Sand– inspirant-se en altres moviments nacionalistes europeus de l'època. Aquest procés incloïa la «nacionalització» de la Bíblia, que va començar a utilitzar-se no només com un text sagrat teològic, sinó també com un llibre històric. En aquest sentit, s'argumentava que la Bíblia contenia la idea del «poble elegit [jueu] en la terra promesa [Palestina]» i, per tant,